

**ความหลากหลายภูมิรู้พืชสมุนไพรในท้องถิ่นต่อการผลิตไก่พื้นเมืองในจังหวัดสุรินทร์เพื่อ
การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน**
Diversity of Medicinal Plant Knowledge on Native Chicken Production in Surin Province for
Sustainable Community Economics Development

ณัฐวรรณ สมนึก¹ นิติพัฒน์ พัฒนัจฉชัย¹ และวิชชุดา ยินดี¹
Nattawan Somnuek,¹ Nitipat Pattanachatchai¹ and Witchuda Yindee¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหลากหลายของภูมิปัญญาและองค์ความรู้พืชสมุนไพรในท้องถิ่นต่อการผลิตไก่พื้นเมืองในจังหวัดสุรินทร์ และเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน กลุ่มตัวอย่าง คือ หมอพื้นบ้าน ผู้รู้ ผู้ใช้ หรือผู้ที่เคยนำพืชสมุนไพรมาใช้ในไก่พื้นเมือง จำนวน 100 ตัวอย่าง ผลการศึกษาความหลากหลายของภูมิรู้พืชสมุนไพรในท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์ พบว่า มีทั้งหมด 199 ตำรับ แยกตามกลุ่มอาการ ได้ 4 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 อาหารและการเร่งการเจริญเติบโต จำนวน 48 ตำรับ ได้แก่ ตำรับยาสมุนไพรบำรุงกำลัง ตำรับสมุนไพรแก้จุกใน และตำรับยาสมุนไพรถ่ายพยาธิ กลุ่มที่ 2 ป้องกันและรักษาโรค ได้แก่ ตำรับยาสมุนไพรรักษาโรคท้องอืด ตำรับยาสมุนไพรรักษาโรคท้องเสีย ตำรับสมุนไพรพยาธิภายนอก ตำรับสมุนไพรภายใน พยาธิในนัยน์ตาไก่ ตำรับยาสมุนไพรสมานแผล ตำรับยาสมุนไพรโรคผิวหนัง หิด กลากเกลื้อน และตำรับยาสมุนไพรรักษากระดูกหรือสัตว์มีพิษ กลุ่มที่ 3 สร้างระบบภูมิคุ้มกัน ได้แก่ ตำรับยาสมุนไพรบำรุงธาตุ ตำรับยาสมุนไพรสำหรับใช้หัด และตำรับยาสมุนไพรต้มน้ำกราดตัวไก่ และกลุ่มที่ 4 พืชสมุนไพรเดี่ยว เป็นพืชสมุนไพรทั้งหมด 45 วงศ์ จำนวน 84 ชนิด เกษตรกรรู้จักพืชสมุนไพรจาก 1) ภูมิปัญญาที่สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ 2) ศึกษาหนังสือตำรา เอกสารและสื่อสารสนเทศ และ 3) จากประสบการณ์ในการเลี้ยง สำหรับปัญหาของการนำพืชสมุนไพรมาใช้ในไก่พื้นเมือง คือ พืชสมุนไพรบางชนิดหาได้ยาก เห็นผลช้า ความยุ่งยากในการประกอบการผลิต ใช้ไม่ถูกวิธี ใช้ไม่ตรงกับโรค ขั้นตอนในการแปรรูป และเก็บรักษายุ่งยาก จึงมีแนวทางการจัดการแก้ปัญหา คือ รวมกลุ่มเพื่อปรึกษาหารือ กระตุ้นและให้มีการใช้สมุนไพรอย่างต่อเนื่อง สนับสนุนในการปลูกพืชสมุนไพรไว้ใช้เองหรือปลูกบริเวณบ้านเพื่อใช้ในการบริโภค อธิบาย บอกต่อถึงสรรพคุณของพืชสมุนไพรแก่เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองรายอื่น ศึกษาจากผู้รู้ถึงสรรพคุณและวิธีใช้ แล้วลองปฏิบัติตาม เผยแพร่และประชาสัมพันธ์การนำพืชสมุนไพรมาใช้

คำสำคัญ: หมอพื้นบ้าน พืชสมุนไพร ไก่พื้นเมือง เศรษฐกิจชุมชน ภูมิปัญญา

Abstract

The objective of the research was to study an indigenous knowledge of local medicinal plant utilization for native chicken production in Surin province in order to exchange mutual experience and participatory solving problems. One hundred samples including folk doctors, well-informed person, users or person who experienced in medicinal plants used for native chicken production were used in this study. In addition, the results showed that indigenous knowledge of medicinal plants used in Surin province comprised of 199 recipes. The recipe based on symptom were separated into 4 groups including 1) food and growth stimulating were 48 recipes (bracer, bruising, internal parasites), 2) disease prevention and

¹ คณะเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ อ.เมือง จ.สุรินทร์ 32000

*Corresponding author, Email: satitoyon 2525 @gmail.com

treatment were 75 recipes (flatulence, diarrhea, external parasites, eye parasites, wound healing, dermatitis, scabies and ringworm, and poisonous animals), 3) strengthen immune system were 33 recipes (tonic element, flu, and wipe and clean the chicken) and 4) 43 recipes of single medicinal plant. Medicinal plants were identified as 45 families and 84 species. The results from knowledge exchanging of medicinal plants utilization showed that farmers knew them from 1) ancestral-knowledge transfer 2) books, textbooks, documents and informative media and 3) experience-based learning. The problems observed on medicinal plants utilization for native chicken were some plants indicated as rare plants, associated with time-consuming collecting and treating, complicated producing, incorrect-way uses, used the medicinal plants does not match with a disease of native chicken, difficult to produce and store. In order to deal with these problems, it was recommended to deliberating, motivating for medicinal plants use continuously, supporting for growing medicinal plants for their own consumption, explaining and word of mouth about medicinal plant properties on native chicken production, a study from well-informed person and follow, promoting and publicizing of medicinal plant information.

Keywords: folk doctor, medicinal plant, native chicken, community economics, indigenous knowledge

คำนำ

การผลิตไก่พื้นเมืองในประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2556 - 2558 มีการผลิตไก่พื้นเมืองเพิ่มขึ้นทุกปี แสดงถึงประชากรในประเทศบริโภคไก่พื้นเมืองเพิ่มขึ้นทุกปี เมื่อแยกเป็นรายภาคพบว่า ภาคตะวันออกเจียงเหนือ ปริมาณการผลิตไก่พื้นเมืองมากที่สุด จำนวน 27,451,704 ตัว รองลงมาคือ ภาคเหนือ มีจำนวน 17,644,320 ตัว ภาคกลาง มีจำนวน 7,013,873 ตัว และ ภาคใต้ มีจำนวน 8,310,911 ตัว ตามลำดับ ส่วนจำนวนตัวและปริมาณการผลิตไก่พื้นเมืองของจังหวัดสุรินทร์ มีจำนวนตัวและปริมาณการผลิตไก่พื้นเมืองเพิ่มขึ้นทุกปี ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2556 - 2558 โดยปี 2558 มีจำนวนไก่พื้นเมือง 2,357,401 ตัว และปริมาณการผลิตไก่พื้นเมือง 2,933,001 ตัว (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2558) ไก่พื้นเมืองจึงเป็นสินค้าเกษตรที่ค่อนข้างไม่มีปัญหาด้านการตลาด เพราะผู้บริโภคมีความต้องการสูงเนื่องจากรสชาติดี ปริมาณไขมันต่ำและปลอดจากสารพิษตกค้าง (เกรียงไกร โชประการ และคณะ, 2543) แต่ในปัจจุบันการเลี้ยงไก่พื้นเมืองระบบแบบประณีตจำเป็นต้องใช้อาหารสำเร็จรูปในท้องตลาดเพื่อความสะดวกของผู้เลี้ยง ซึ่งในสูตรอาหารจะมีสารเสริมอาหารสัตว์ (feed additive) และส่วนใหญ่มักจะอยู่ในรูปของยาปฏิชีวนะเป็นสารเคมีที่ตกค้างได้ ทางเลือกที่ดีที่สุดของประเทศไทยคือการนำสมุนไพรที่มีอยู่เป็นจำนวนมากและหลากหลายชนิดมาทำการวิจัย และประยุกต์ใช้พืชสมุนไพรแทนกลุ่มที่มีคุณสมบัติช่วยกระตุ้นภูมิคุ้มกันใช้แทนยาปฏิชีวนะ ตลอดจนการใช้สารกระตุ้นภูมิคุ้มกันโรค และช่วยให้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและมูลค่าเพิ่มจากการใช้สมุนไพรทั้งเสริมเข้าไปโดยตรงในอาหารหรือสารสกัดจากธรรมชาติ สมุนไพรเป็นทางเลือกใหม่ให้แก่เกษตรกรมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สมุนไพรยังส่งผลต่อการเกษตรที่เป็นอยู่ในแง่ของการลดต้นทุนการใช้จ่ายทำให้ผลิตผลขายได้ดีขึ้น สอดคล้องเศรษฐกิจพอเพียงของพระราชดำริสพระราชเจ้าอยู่หัว โดยการนำสมุนไพรถือเป็นการใช้พืชในท้องถิ่นที่สามารถหาได้ง่ายในการผลิตด้านการเกษตร แต่การใช้พืชสมุนไพรในปัจจุบันยังน้อย (เยวมาลย์ คำเจริญ และ สาโรช คำเจริญ, 2544) เพื่อให้เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

จากการไปสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองโดยเฉพาะกลุ่มผู้เลี้ยงไก่ชน มีการใช้พืชสมุนไพรในการเลี้ยงไก่พื้นเมืองที่สืบทอดกันมาทั้งจากบรรพบุรุษเป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญาส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นกลางถึงคนรุ่นเก่าหรือสูงอายุ ซึ่งการใช้พืชสมุนไพรมีความหลากหลายของชนิดพืชที่นำมาใช้และวิธีการนำไปใช้ นอกจากนี้เกษตรกรยังขาดความเชื่อมั่นในการใช้ มีความยุ่งยากในการใช้ ให้ผลการรักษาไม่แน่นอน

พืชหายาก ไม่รู้จักต้น ไม่รู้สรรพคุณ โดยเฉพาะการขาดแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้ ข้อมูลที่เป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญา ไม่มีการจัดบันทึก และผู้รู้เกี่ยวกับองค์ความรู้และภูมิปัญญาอายุมากขึ้นเรื่อย ๆ ในขณะที่คนรุ่นกลางจนถึงคนรุ่นใหม่ไม่รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาดังกล่าวเพราะเห็นว่าการใช้ยาแผนปัจจุบันรักษาโรคได้รวดเร็วทันใจกว่า ทำให้องค์ความรู้และภูมิปัญญาดังกล่าวสูญหายไปกับคนรุ่นเก่า ดังนั้นทางคณะผู้วิจัยมีแนวคิดที่จะสืบทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาดังกล่าว จึงทำการศึกษาความหลากหลายภูมิรู้พืชสมุนไพรในท้องถิ่นต่อการผลิตโกโก้พื้นเมืองในจังหวัดสุรินทร์ โดยเก็บข้อมูลจากการสอบถามและจัดเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ การนำไปใช้ในด้านปศุสัตว์และการเกิดสมาชิกเครือข่ายให้เกิดการขยายผลการใช้ของผู้เลี้ยงโกโก้พื้นเมืองในจังหวัดสุรินทร์เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนอย่างแพร่หลายต่อไป นอกจากนี้เป็นความพยายามที่จะสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และหาแนวทางการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัย และขยายผลให้มีการใช้พืชสมุนไพรในท้องถิ่น ให้คนในท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์ตระหนักถึงการนำภูมิปัญญามาใช้เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ลดการสูญเสียเงินตราไปต่างประเทศในการซื้อขายสัตว์ ทำให้เกษตรกรลดต้นทุนการผลิต ลดสารตกค้างในผลิตภัณฑ์เนื้อสัตว์ นำไปสู่ผลิตภัณฑ์เนื้ออนามัยปลอดภัยต่อผู้บริโภค

วิธีการศึกษา

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ใช้วิธีการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากรายชื่อหมอบ้าน ผู้รู้ ผู้ใช้ หรือผู้ที่เคยนำพืชสมุนไพรมาใช้ในโกโก้พื้นเมืองที่ปศุสัตว์อำเภอแนะนำ จำนวน 100 ตัวอย่าง ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (multistage random sampling) ประกอบด้วย การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) การสุ่มตัวอย่างแบบโควตา (quota sampling) และการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (convenience sampling) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างตามต้องการ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามเพื่อใช้สัมภาษณ์เชิงลึก แนวทางสนทนากลุ่มโดยการจัดเวทีชาวบ้าน ซึ่งคณาจารย์และนักศึกษาสาขาเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ มีบทบาทหลักในการดำเนินการ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. รวบรวมผลการศึกษามาเป็นกรอบในการศึกษา
3. สร้างเครื่องมือในการศึกษา (แบบสอบถาม)
4. นำแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบถึงความเหมาะสมในประเด็นที่จะศึกษาและหาความเที่ยงตรงในเชิงเนื้อหา (content validity) และแก้ไขสำนวนภาษาของแบบสอบถาม
5. นำแบบสอบถามที่สมบูรณ์แล้วไปใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ต่อไป

วิธีการศึกษาข้อมูล

สืบค้นข้อมูลภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรรักษาโกโก้พื้นเมืองจากฐานข้อมูล และเอกสารที่มีการจัดบันทึกไว้เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลเบื้องต้นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชุมชน รวมทั้งการศึกษาข้อมูลการแพทย์พื้นบ้าน แนวคิดและปรัชญาที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เข้าใจและเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างถูกต้อง

สืบค้นข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นการใช้สมุนไพรในการป้องกันและรักษาโกโก้พื้นเมืองจากหมอบ้าน ผู้รู้ ผู้ใช้ หรือผู้ที่เคยใช้โดยการเก็บข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรในพื้นที่เป้าหมาย ในเรื่องสภาพทั่วไป สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคมของครัวเรือน ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรในโกโก้พื้นเมือง และการนำพืชสมุนไพรมาใช้ในโกโก้พื้นเมือง โดยใช้แบบสอบถามเพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์เชิงลึก

การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการแก้ไขปัญหาาร่วมกันระหว่างหมอพื้นบ้าน ผู้รู้ ผู้ใช้ หรือผู้ที่เคยนำพืชสมุนไพรมาใช้ในโกพื้นเมือง ด้านการใช้พืชสมุนไพรท้องถิ่นต่อการผลิตโกพื้นเมือง และการเสริมความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านสู่การนำไปใช้จริงจากการจัดเวทีสรุปประเด็นการนำสมุนไพรไปใช้ในท้องถิ่น

การจัดเวทีสัมมนาระดมความคิดเห็น จากนักวิชาการ สาขาสัตวศาสตร์ สาขาพืชศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์ และครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสรุปสถานภาพขององค์ความรู้การนำตำรับยาสมุนไพรมาใช้ป้องกันและรักษาโรคในโกพื้นเมือง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

จัดเก็บเป็นข้อมูลเบื้องต้นโดยวิธีการใช้แบบสอบถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์หมอพื้นบ้าน ผู้รู้ ผู้ใช้ หรือผู้ที่เคยใช้พืชสมุนไพรในการเลี้ยงโกพื้นเมือง ทำการบันทึกข้อมูล และสรุปข้อมูลปัญหาร่วมกับการใช้พืชสมุนไพรในการเลี้ยงโกพื้นเมืองของจังหวัดสุรินทร์ นำข้อมูลที่ได้มาประกอบการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการแก้ไขปัญหาาร่วมกันระหว่างหมอพื้นบ้าน ผู้รู้ ผู้ใช้ หรือผู้ที่เคยนำพืชสมุนไพรมาใช้ในโกพื้นเมือง และสรุปสถานภาพขององค์ความรู้การนำตำรับยาสมุนไพรมาใช้ป้องกันและรักษาโรคในโกพื้นเมือง จากการจัดเวทีสัมมนาระดมความคิดเห็น จากนักวิชาการ สาขาสัตวศาสตร์ สาขาพืชศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์ และครูภูมิปัญญาท้องถิ่น

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากภาคสนาม นำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียงวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแจกแจงความถี่ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปประมวลผลและสรุปผลการวิจัยในเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาและวิจารณ์

จากผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโกพื้นเมือง เป็นชาย ร้อยละ 99 เป็นหญิง ร้อยละ 1 ส่วนใหญ่อายุอยู่ในช่วงระหว่าง 51 ปีขึ้นไป ร้อยละ 39 ซึ่งเป็นวัยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นส่วนใหญ่และประกอบอาชีพอยู่ในถิ่นฐานของตนเอง ระดับการศึกษาของผู้ที่เลี้ยงโกพื้นเมืองส่วนใหญ่อยู่ในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 32 ของผู้เลี้ยงโกพื้นเมืองทั้งหมด อาชีพหลักของผู้ที่เลี้ยงโกพื้นเมือง คือ อาชีพทำนา ร้อยละ 42 พื้นที่ในการเลี้ยงโกพื้นเมืองส่วนใหญ่เลี้ยงในพื้นที่ทำการเกษตร (ที่นา/ไร่/ที่สวน) ร้อยละ 48 จากการสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรในการเลี้ยงโกพื้นเมือง สรุปได้ดังนี้ เกษตรกรรู้จักสมุนไพรได้จาก 1) จากภูมิปัญญาที่สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ 2) ศึกษาหนังสือ ตำรา เอกสารและสื่อสารสนเทศ 3) จากประสบการณ์ในการเลี้ยง จากผลการวิจัยได้ข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ ที่มีความหลากหลาย ตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ และมีประเด็นที่น่าสนใจในหลายประเด็น ได้ข้อมูลภูมิปัญญาและความรู้ในการนำพืชสมุนไพรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ และจากข้อสรุปการระดมความคิดเห็นสามารถนำไปปรับใช้เพื่อลดต้นทุนในการผลิตโกพื้นเมืองที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ เพื่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันระหว่างชุมชน ด้านการใช้สมุนไพรในการเลี้ยงโกพื้นเมืองในจังหวัดสุรินทร์ ผู้เข้าร่วมเวทีเกิดความตระหนัก ถึงคุณค่าของภูมิปัญญาและเกิดแนวร่วมขยายผลการนำพืชสมุนไพรมาใช้ในการเลี้ยงโกพื้นเมืองในจังหวัดสุรินทร์สอดคล้องกับการศึกษาของ สมเจตร เพ็ญวิจิตรและคณะ (2552) ทำการศึกษาการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรในท้องถิ่นต่อการผลิตปศุสัตว์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตจังหวัดนครสวรรค์เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน การใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในระดับชุมชนและครัวเรือนในการวางแผนบริหารจัดการและพัฒนาพื้นที่ชุมชนให้มีรากฐานทางเศรษฐกิจของสังคมที่เข้มแข็ง ผลการสำรวจจากการใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือ พบว่า เกษตรกรทำการเกษตรโดยเข้าใจหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ร้อยละ 93.30 และเกษตรกรที่ทำการเกษตรโดยนำรูปแบบการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระบบการเกษตรร้อยละ 88.89 ซึ่งเกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่แตกต่างกันเนื่องจาก ระดับการศึกษา อาชีพ สภาพพื้นที่ และชุมชนความรู้ที่เกิดจาก

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนแต่ละแห่งที่สามารถช่วยแก้ปัญหาและขยายจำนวนสมาชิกที่นำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้องค์ความรู้ที่เป็นผลจากการจัดการความรู้ในระดับชุมชนของกลุ่มเกษตรกร ด้านการใช้สมุนไพรในสัตว์ ได้ศึกษาความรู้ที่มีผลจากการจัดการองค์ความรู้ต่อการผลิตสัตว์ในเขตจังหวัดสุรินทร์ พบว่า ปัจจุบันกระแสการใช้สมุนไพรมีมากขึ้นแต่ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์มีน้อยทำให้ผู้ใช้ขาดข้อมูล และวิธีการใช้ที่ถูกต้องเหมาะสม สมุนไพรไทยมีศักยภาพที่ใช้ทดแทนวัตถุดิบที่เติมในอาหารได้ แต่ข้อมูลวิจัยยังขาดความต่อเนื่องและเป็นเอกภาพ

จากการสังเคราะห์ข้อมูลจากหมอบ้าน ผู้รู้ ผู้ใช้ หรือผู้ที่เคยใช้ รวมทั้งได้รับข้อเสนอแนะจากเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์อำเภอในจังหวัดสุรินทร์จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในโครงการสัมมนาเชิงปฏิบัติการความหลากหลายภูมิรู้พืชสมุนไพรในท้องถิ่นต่อการผลิตไก่พื้นเมืองในจังหวัดสุรินทร์เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน และโครงการสังเคราะห์ข้อมูลวิจัยเรื่องความหลากหลายภูมิรู้พืชสมุนไพรในท้องถิ่นต่อการผลิตไก่พื้นเมืองในจังหวัดสุรินทร์เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน โดยนักวิชาการผู้มีประสบการณ์จัดเวทีสัมมนาระดมความคิดเห็นจากนักวิชาการ สาขาสัตวศาสตร์ สาขาพืช สาขาสังคม และครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสรุปสถานการณ์ขององค์ความรู้จนได้รับยาสมุนไพรมาใช้รักษาโรคไก่พื้นเมือง รวมทั้งหมด 199 ตำรับแยกตามกลุ่มอาการ ได้ 4 กลุ่มแสดงใน Table 1 ดังนี้

กลุ่มที่ 1 อาหารและการเร่งการเจริญเติบโต จำนวน 48 ตำรับ แบ่งออกเป็น ตำรับยาสมุนไพรบำรุงกำลังจำนวน 26 ตำรับ โดยพืชสมุนไพรที่ใช้ ได้แก่ กระชาย กระชายดำ กระดูกไก่ กระเทียม กล้วยน้ำว่า กระเพราควาย กระเพราแดง ขมิ้นชัน ข่า ดีปลี ตะไคร้ ตำลึงทอง แตงกวา บอระเพ็ด บัวบก ผักขม พริกไทย พิกุล ไพล ฟ้าทะลายโจร มะกรูด มะเขือเทศ ว่านชักมดลูก ส้มป่อย โสม หญ้าขจรชัย หญ้าแห้วหมู หอมแดง ตำรับยาสมุนไพรแก้ไข้ใน จำนวน 14 ตำรับ โดยพืชสมุนไพรที่ใช้ ได้แก่ กระชาย กระเทียม ข่า ขมิ้นชัน ขมิ้นหัวใหญ่ ข่าพลีอก ตะไคร้ ตำลึง บอระเพ็ด บัวบก ผักแว่น ผักปลัง พลุ ไพล ฟ้าทะลายโจร มะกรูด มะขาม มะเขือเทศ มะละกอ ย่านาง รากสามสิบ โสม หญ้าขี้ม้า หญ้าคา หอมแดง ตำรับยาสมุนไพรถ่ายพยาธิภายในจำนวน 8 ตำรับ โดยพืชสมุนไพรที่ใช้ ได้แก่ กระเทียม บอระเพ็ด ไพล มะขาม หอม หอมแดง

กลุ่มที่ 2 ป้องกันและรักษาโรค ได้แก่ ตำรับยาสมุนไพรรักษาโรคท้องอืด จำนวน 14 ตำรับ โดยพืชสมุนไพรที่ใช้ ได้แก่ กระเพรา กระชาย กระเทียม กล้วยน้ำว่า ขมิ้น ข่า ตะไคร้ แตงกวา แตงโม บอระเพ็ด ผักแพรว มะขามแขก มะขามป้อม มะเขือเทศ มะละกอ ว่านหางจระเข้ หอม หอมแดง ตำรับยาสมุนไพรรักษาโรคท้องเสีย จำนวน 4 ตำรับ โดยพืชสมุนไพรที่ใช้ ได้แก่ กระชาย กล้วยน้ำว่า กล้วยหอม ขมิ้น ข่า ตำลึง บอระเพ็ด ฝรั่ง ฟ้าทะลายโจร ตะคร้อ มังคุด ยอ หอมแดง ตำรับยาสมุนไพรพยาธิภายนอก จำนวน 15 ตำรับ โดยพืชสมุนไพรที่ใช้ ได้แก่ กระเพรา ขมิ้น สีสหูด ตะไคร้ หอม น้อยหน่า ไพล มะกรูด ยาสูบ สะเดา สาบเสือ ตำรับยาสมุนไพรพยาธิภายนอกจำนวน 14 ตำรับ โดยพืชสมุนไพรที่ใช้ ได้แก่ กระเทียม ตำลึง น้อยหน่า บอระเพ็ด พริก มะเกลือ มะเดื่อ มะนาว มะละกอ ยาสูบ หอม ตำรับยาสมุนไพรสมานแผล จำนวน 12 ตำรับ โดยพืชสมุนไพรที่ใช้ ได้แก่ ขมิ้นชัน ทับทิม ฝรั่ง พลุ ไพล มะขาม มะเขือเทศ มะระขี้นก ว่านหางจระเข้ สนับดา สาบเสือ หนาด ตำรับยาสมุนไพรโรคผิวหนัง หิด กลากเกลื้อนจำนวน 11 ตำรับ โดยพืชสมุนไพรที่ใช้ ได้แก่ กระเทียม กล้วยน้ำว่า ขมิ้นชัน ข่า ชุมเห็ดเทศ ตะไคร้ แตงกวา น้อยหน่า ฝรั่ง ไพล มะขาม มะนาว มะพร้าว ยาสูบ หอมแดง ตำรับยาสมุนไพรรักษาโรคหรือสัตว์มีพิษ จำนวน 5 ตำรับ โดยพืชสมุนไพรที่ใช้ ได้แก่ กระเพราแดง ข่า ผักบุ้ง มะนาว มะพร้าว ยาสูบ รากจืด ว่านหางจระเข้ เสดลพังพอนตัวผู้

กลุ่มที่ 3 สร้างระบบภูมิคุ้มกัน ได้แก่ ตำรับยาสมุนไพรบำรุงธาตุจำนวน 11 ตำรับ โดยพืชสมุนไพรที่ใช้ ได้แก่ กระชายดำ กระเทียม กล้วยน้ำว่า ขมิ้นชัน ขิง ตะไคร้ ตำลึง แตงกวา แตงโม เถาเอ็นอ่อน บอระเพ็ด บัวบก พริกไทย มะพร้าว ว่านน้ำ หญ้าขี้ม้า หญ้าแห้วหมู หอมแดง ตำรับยาสมุนไพรสำหรับไข้หวัด จำนวน 6 ตำรับ พืชสมุนไพรที่ใช้ ได้แก่ กระเพรา ตะไคร้ บอระเพ็ด พริก ฟ้าทะลายโจร ย่านาง หอมแดง ตำรับยาสมุนไพรต้มน้ำกราดตัวไก่ จำนวน 16 ตำรับ พืชสมุนไพรที่ใช้ ได้แก่ กระเทียม กระเพรา ขมิ้นชัน ขมิ้นหัวใหญ่ ข่า ตะไคร้ บอระเพ็ด ฝรั่ง พริก ปลับปลิง ไพล

ฟ้าทะลายโจร มะกรูด มะขาม ว่านไพลดำ ส้มป่อย หน้าไมยราบ หนาด หอมแดง หัวหน้าแห้วหมู อ้อย
 และกลุ่มที่ 4 พืชสมุนไพรเดี่ยว จำนวน 43 ตำรับ พืชสมุนไพรที่ใช้ได้แก่กระถิน กระเทียม กลั้วน้ำว่า กะเพรา
 ขมิ้นชัน ขมิ้นนาคา ขมิ้นหัวใหญ่ ขมิ้นอ้อย ข่า เขยตายแม่ยายชักปรก ตะคร้อ ตะไคร้ ตะไคร้หอม ตำลึง แตงกวา เถา
 เอ็นอ่อน บอระเพ็ด บัวบก ผักขมจีน ผักบุ้งสด ใผ่จืด ฝรั่ง พริก ฟ้าทะลายโจร มะขาม มะเดื่อ มะนาว มะละกอ ยาฉุน
 รวงจืด ลูกใต้ใบ ว่านชักมดลูก ว่านหางจระเข้ สะเดา สาบเสือ สามพันดั่ง เสดดพังพอน หน้านางแดง หมาก หอมแดง
 เหงือกปลาหมอ

Table 1 The recipe based on symptom, medicinal plants utilization indigeneous used in Surin province.

The recipe based on symptom	Medicinal plants utilization (Common name Thai)	recipes
1) food and growth stimulating		48
1 recipes for bracer	<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf., <i>Kaempferia parviflora</i> Wall. ex Baker, <i>Chloranthus erectus</i> (Buch.-Ham.) Verdc, <i>Allium sativum</i> L., <i>Musa sapientum</i> L., <i>Ocimum gratissimum</i> L., <i>Ocimum tenuiflorum</i> L., <i>Curcuma longa</i> L., <i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd., <i>Piper chaba</i> Hunt., <i>Cymbopogon citratus</i> Stapf., <i>Heterostemma wallichii</i> Wight, <i>Cucumis sativus</i> L., <i>Tinospora</i> <i>crispa</i> (L.)Miers exHook.f. & Thomson, <i>Centella asiatica</i> (L.) Urb., <i>Crinum</i> <i>asiaticum</i> L., <i>Mimusops elengi</i> L., <i>Zingiber montanum</i> (J.Koenig) Link ex A. Dietr., <i>Andrographis paniculata</i> (Burm.f.) Wall.ex Nees, <i>Citrus hystrix</i> DC., <i>Lycopersicon esculentum</i> Mill., <i>Curcuma xanthorrhiza</i> Roxb., <i>Acacia</i> <i>concinna</i> (Willd.) DC, <i>Panax ginseng</i> C.A.Mey., <i>Imperata cylindrica</i> (L.) P.Beauv., <i>Biophytum sensitivum</i> (L.) DC., <i>Allium ascalonicum</i> L.	26
2 recipe for bruising	<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf., <i>Allium sativum</i> L., <i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd., <i>Curcuma longa</i> L., <i>Curcuma longa</i> L., <i>Oryza sativa</i> , <i>Cymbopogon</i> <i>citratus</i> Stapf., <i>Solena amplexicaulis</i> (Lam.) Gandhi., <i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers exHook.f. & Thomson, <i>Centella asiatica</i> (L.) Urb., <i>Cleome viscosa</i> L., <i>Crinum asiaticum</i> L., <i>Piper betle</i> L., <i>Zingiber montanum</i> (J.Koenig) Link ex A. Dietr., <i>Andrographis paniculata</i> (Burm.f.) Wall.ex Nees, <i>Citrus hystrix</i> DC., <i>Tamarindus indica</i> L., <i>Lycopersicon esculentum</i> Mill., <i>Carica papaya</i> L., <i>Antiaris toxicaria</i> Lesch. <i>Asparagus racemosus</i> Willd., <i>Panax ginseng</i> C.A.Mey., <i>Imperata cylindrica</i> (L.) P.Beauv., <i>Allium ascalonicum</i> L.	14
3 recipes for internal parasites	<i>Allium sativum</i> L., <i>Tinospora crispa</i> (L.)Miers exHook.f. & Thomson, <i>Zingiber</i> <i>montanum</i> (J.Koenig) Link ex A. Dietr., <i>Tamarindus indica</i> L., <i>Areca catechu</i> L. <i>Allium ascalonicum</i> L.	8

Table 1 The recipe based on symptom, medicinal plants utilization indigeneous used in Surin province.
(continued)

The recipe based on symptom	Medicinal plants utilization (Common name Thai)	recipes
2) disease prevention and treatment		
1 recipes for flatulence	<i>Ocimum tenuiflorum</i> L., <i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf., <i>Allium sativum</i> L., <i>Musa sapientum</i> L., <i>Curcuma longa</i> L., <i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd., <i>Cymbopogon citratus</i> Stapf., <i>Cucumis sativus</i> L., <i>Citrullus lanatus</i> (Thunb.) Matsum.&Nakai., <i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers exHook. f. & Thomson, <i>Polygonum odoratum</i> Lour., <i>Cathormion umbellatum</i> (Vahl) Kosterm., <i>Phyllanthus emblica</i> L., <i>Lycopersicon esculentum</i> Mill., <i>Carica papaya</i> L., <i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f., <i>Areca catechu</i> L., <i>Allium ascalonicum</i> L.	14
2 recipes for diarrhea	<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf., <i>Musa sapientum</i> L., <i>Musa sapientum</i> L., <i>Curcuma longa</i> L., <i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd., <i>Solena amplexicaulis</i> (Lam.) Gandhi., <i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers exHook.f. & Thomson, <i>Psidium guajava</i> L., <i>Andrographis paniculata</i> (Burm.f.) Wall.ex Nees, <i>Schleichera oleosa</i> (Lour.) Oken., <i>Garcinia mangostana</i> L., <i>Morinda citrifolia</i> L., <i>Allium ascalonicum</i> L.	4
3 recipes for external parasites	<i>Ocimum tenuiflorum</i> L., <i>Curcuma longa</i> L., <i>Lepisanthes rubiginosa</i> (Roxb.) Leenh., <i>Cymbopogon nardus</i> Rendle., <i>Annona squamose</i> L., <i>Zingiber montanum</i> (J.Koenig) Link ex A. Dietr., <i>Citrus hystrix</i> DC., <i>Nicotiana tabacum</i> L., <i>Azadirachta indica</i> A.Juss.var. indica, <i>Chromolaena odorata</i> (L.) R.M.King & H.Rob.,	15
4 recipes for eye parasites	<i>Allium sativum</i> L., <i>Solena amplexicaulis</i> (Lam.) Gandhi., <i>Annona squamose</i> L., <i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers exHook.f. & Thomson, <i>Piper nigrum</i> L., <i>Diospyros mollis</i> Griff., <i>Ficus chartacea</i> Well. ex king var. torulose Wall., <i>Citrus aurantifolia</i> (Christm.) Swingle., <i>Carica papaya</i> L., <i>Nicotiana tabacum</i> L., <i>Areca catechu</i> L.	14
5 recipes for wound healing	<i>Curcuma longa</i> L., <i>Punica granatum</i> L. var. granatum , <i>Psidium guajava</i> L. <i>Piper betle</i> L., <i>Zingiber montanum</i> (J.Koenig) Link ex A. Dietr., <i>Tamarindus indica</i> L., <i>Lycopersicon esculentum</i> Mill. <i>Momordica charantia</i> L., <i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f., <i>Jatropha curcas</i> L., <i>Chromolaena odorata</i> (L.) R.M.King & H.Rob., <i>Inula polygonata</i> DC.	12

Table 1 The recipe based on symptom, medicinal plants utilization indigeneous used in Surin province.
(continued)

The recipe based on symptom		Medicinal plants utilization (Common name Thai)	recipes
6	recipes for dermatitis, scabies and ring worm	<i>Allium sativum</i> L., <i>Musa sapientum</i> L., <i>Curcuma longa</i> L., <i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd., <i>Senna alata</i> (L.) Roxb., <i>Cymbopogon citratus</i> Stapf., <i>Cucumis sativus</i> L., <i>Annona squamose</i> L., <i>Psidium guajava</i> L., <i>Zingiber montanum</i> (J.Koenig) Link ex A. Dietr., <i>Tamarindus indica</i> L., <i>Citrus aurantifolia</i> (Christm.) Swingle., <i>Cocos nucifera</i> L. var. <i>nucifera</i> ., <i>Nicotiana tabacum</i> L., <i>Allium ascalonicum</i> L.	11
7	recipes for poisonous animals	<i>Ocimum tenuiflorum</i> L., <i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd., <i>Ipomoea aquatica</i> Forssk., <i>Citrus aurantifolia</i> (Christm.) Swingle., <i>Cocos nucifera</i> L. var. <i>nucifera</i> ., <i>Nicotiana tabacum</i> L., <i>Crotalaria</i> , <i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f., <i>Barleria lupulina</i> Lindl.	5
3) strengthen immune system			33
1	recipes for tonic element	<i>Kaempferia parviflora</i> Wall. ex Baker, <i>Allium sativum</i> L., <i>Musa sapientum</i> L., <i>Curcuma longa</i> L., <i>Zingiber officinale</i> Roscoe., <i>Cymbopogon citratus</i> Stapf., <i>Solena amplexicaulis</i> (Lam.) Gandhi., <i>Cucumis sativus</i> L., <i>Citrullus lanatus</i> (Thunb.) Matsum.&Nakai., <i>Cryptolepis buechanani</i> Roem.&Schult., <i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers exHook.f. & Thomson, <i>Centella asiatica</i> (L.) Urb., <i>Crinum asiaticum</i> L., <i>Cocos nucifera</i> L. var. <i>nucifera</i> ., <i>Acorus calamus</i> L., <i>Acacia concinna</i> (Willd.) DC., <i>Allium ascalonicum</i> L.	11
2	recipes for flu	<i>Ocimum tenuiflorum</i> L., <i>Cymbopogon citratus</i> Stapf., <i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers exHook.f. & Thomson, <i>Piper nigrum</i> L., <i>Andrographis paniculata</i> (Burm.f.) Wall.ex Nees, <i>Antiaris toxicaria</i> Lesch., <i>Allium ascalonicum</i> L.	6
3	recipes for wipe and clean the chicken	<i>Allium sativum</i> L., <i>Curcuma longa</i> L., <i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd., <i>Cymbopogon citratus</i> Stapf., <i>Tinospora crispa</i> (L.)Miers exHook.f. & Thomson, <i>Psidium guajava</i> L., <i>Polygonum odoratum</i> Lour., <i>Crinum asiaticum</i> L., <i>Zingiber montanum</i> (J.Koenig) Link ex A. Dietr., <i>Andrographis paniculata</i> (Burm.f.) Wall.ex Nees, <i>Citrus hystrix</i> DC., <i>Tamarindus indica</i> L., <i>Zingiber ottensii</i> Valetton, <i>Acacia concinna</i> (Willd.) DC., <i>Biophytum sensitivum</i> (L.) DC., <i>Inula polygonata</i> DC., <i>Allium ascalonicum</i> L., <i>Cyperus rotundus</i> L., <i>Saccharum officinarum</i> L.	16

Table 1 The recipe based on symptom, medicinal plants utilization indigeneous used in Surin province.
(continued)

The recipe based on symptom	Medicinal plants utilization (Common name Thai)	recipes
4) single medicinal plant	<i>Leucaena leucocephala</i> (Lam.) de Wit, <i>Allium sativum</i> L., <i>Musa sapientum</i> L., <i>Ocimum tenuiflorum</i> L., <i>Curcuma longa</i> L., <i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd., <i>Glycosmis pentaphylla</i> (Retz.) DC., <i>Schleichera oleosa</i> (Lour.) Oken., <i>Cymbopogon citratus</i> Stapf., <i>Cymbopogon nardus</i> Rendle., <i>Solena amplexicaulis</i> (Lam.) Gandhi., <i>Cucumis sativus</i> L., <i>Cryptolepis buechanani</i> Roem.&Schult., <i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson, <i>Centella asiatica</i> (L.) Urb., <i>Amaranthus Tricolor</i> L., <i>Ipomoea aquatica</i> Forssk., <i>Pogonatherum Paniceum</i> (Lamk) Hack, <i>Psidium guajava</i> L., <i>Polygonum odoratum</i> Lour., <i>Andrographis paniculata</i> (Burm.f.) Wall.ex Nees, <i>Tamarindus indica</i> L., <i>Ficus chartacea</i> Well. ex king var. <i>torulose</i> Wall., <i>Citrus aurantifolia</i> (Christm.) Swingle., <i>Carica papaya</i> L., <i>Nicotiana tabacum</i> L., <i>Crotalaria</i> , <i>Phyllanthus amarus</i> Schumach. & Thonn., <i>Curcuma xanthorrhiza</i> Roxb., <i>Acorus calamus</i> L., <i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f., <i>Azadirachta indica</i> A.Juss.var. <i>indica</i> , <i>Chromolaena odorata</i> (L.) R.M.King & H.Rob. <i>Dioscorea bulbifera</i> L., <i>Barleria lupulina</i> Lindl., <i>Bauhinia strychnifolia</i> Craib, <i>Areca catechu</i> L., <i>Allium ascalonicum</i> L., <i>Acanthus ebracteatus</i> Vahl	43
	total	199

สอดคล้องกับการศึกษาของอริชญา นาคชำนาญ (2548) ทำการศึกษาผลของสมุนไพรผสมของฟ้าทะลายโจร ขมิ้นชัน มะระขี้นก และไพล ต่อระบบภูมิคุ้มกัน และคุณลักษณะทางการเจริญเติบโตในไก่กระทง พบว่า สมุนไพรผสมของฟ้าทะลายโจร ขมิ้นชัน มะระขี้นก และไพล ออกฤทธิ์ส่งเสริมทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อประสิทธิภาพการเปลี่ยนอาหาร และคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการเจริญเติบโตของไก่กระทง เป็นไปได้ว่าสมุนไพรขมิ้นชันและฟ้าทะลายโจรซึ่ง มีคุณสมบัติเป็นสารต้านอนุมูลอิสระ (Masuda *et al.*, 2000; Kamdem *et al.*, 2002) และการศึกษาของ บงกชนพผล และคณะ (2546) รายงานถึงอัตราส่วนที่เหมาะสมของไพลในการเลี้ยงไก่ลูกผสมพื้นเมือง พบว่าไพลผงในระดับ 1% น่าจะเป็นอัตราส่วนที่เหมาะสมในการใช้เลี้ยงหรือผสมลงในอาหารไก่พื้นเมืองลูกผสมเพื่อปรับปรุงคุณภาพการผลิตให้ดีขึ้นได้อย่างเป็นที่น่าสนใจและมีนัยสำคัญทางสถิติ

ความหลากหลายของพืชสมุนไพร พบพืชสมุนไพรทั้งหมด 45 วงศ์ และจำนวนพืช 84 ชนิด ดัง Figure 1 และ Figure 2 สมุนไพรส่วนใหญ่เป็นพืชที่พบในท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์ เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองปลูกไว้บริเวณบ้าน หรือพื้นที่เลี้ยงไก่พื้นเมือง เป็นพืชที่หาง่ายในท้องถิ่นและสามารถนำมาปรุงและบำรุงไก่พื้นเมืองได้ทันที เน้นสะดวกในการนำมาใช้สำหรับป้องกันและรักษาโรคในไก่พื้นเมือง

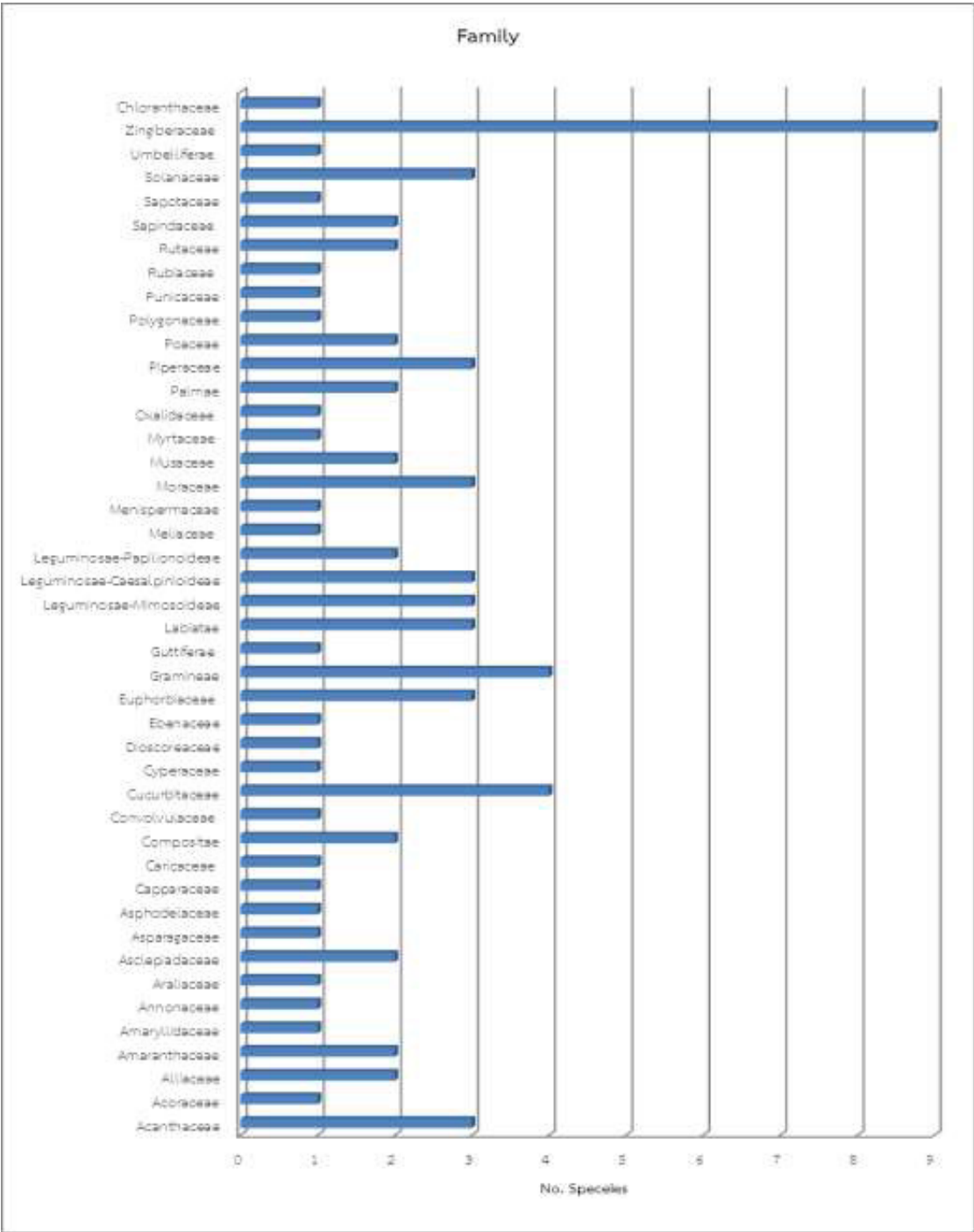

Figure 1 Diversity of medicinal plants utilization for native chicken identified were families.

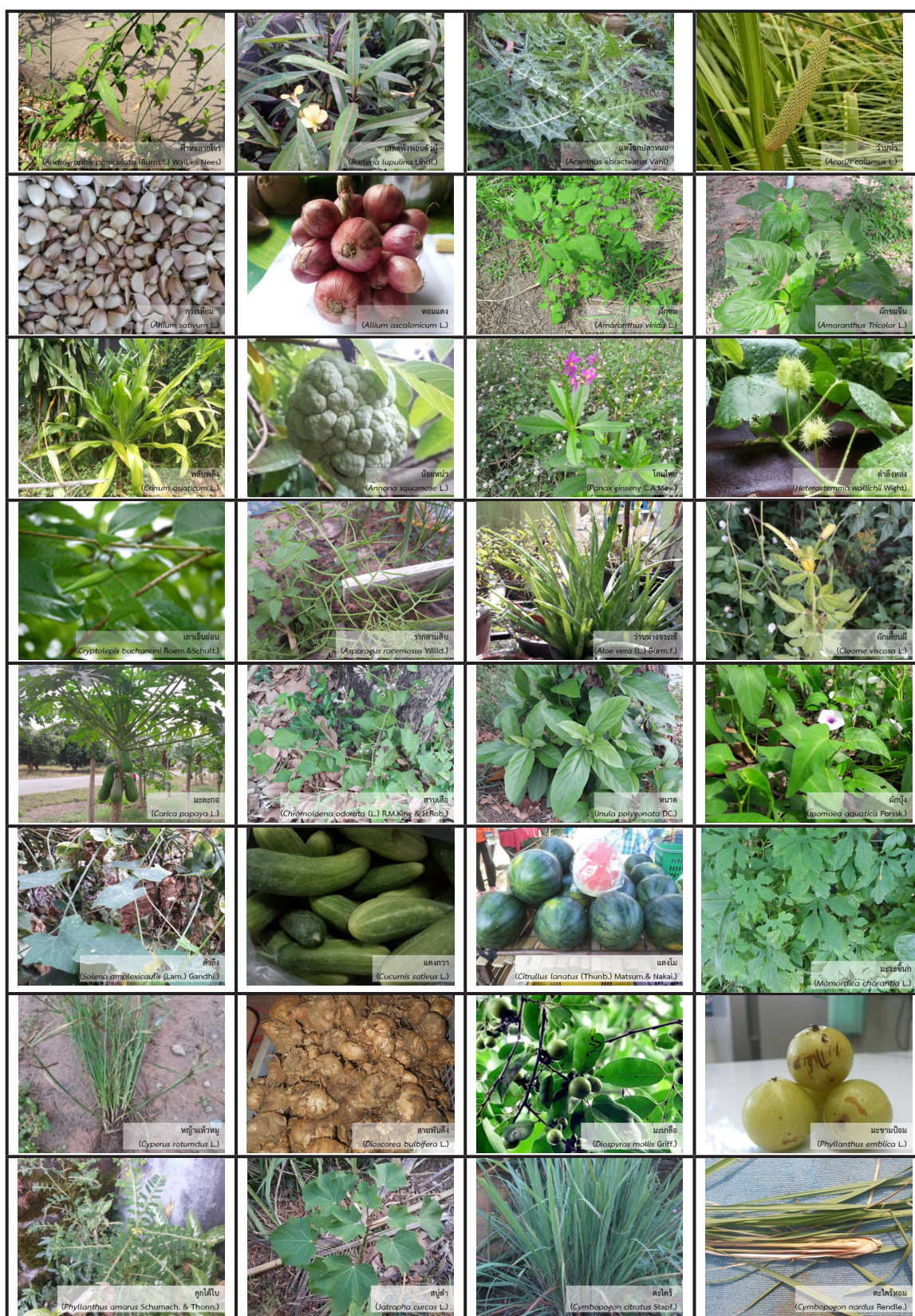

Figure 2 Local medicinal plants utilization for native chicken production in Surin province.

Figure 2 Local medicinal plants utilization for native chicken production in Surin province (continued).

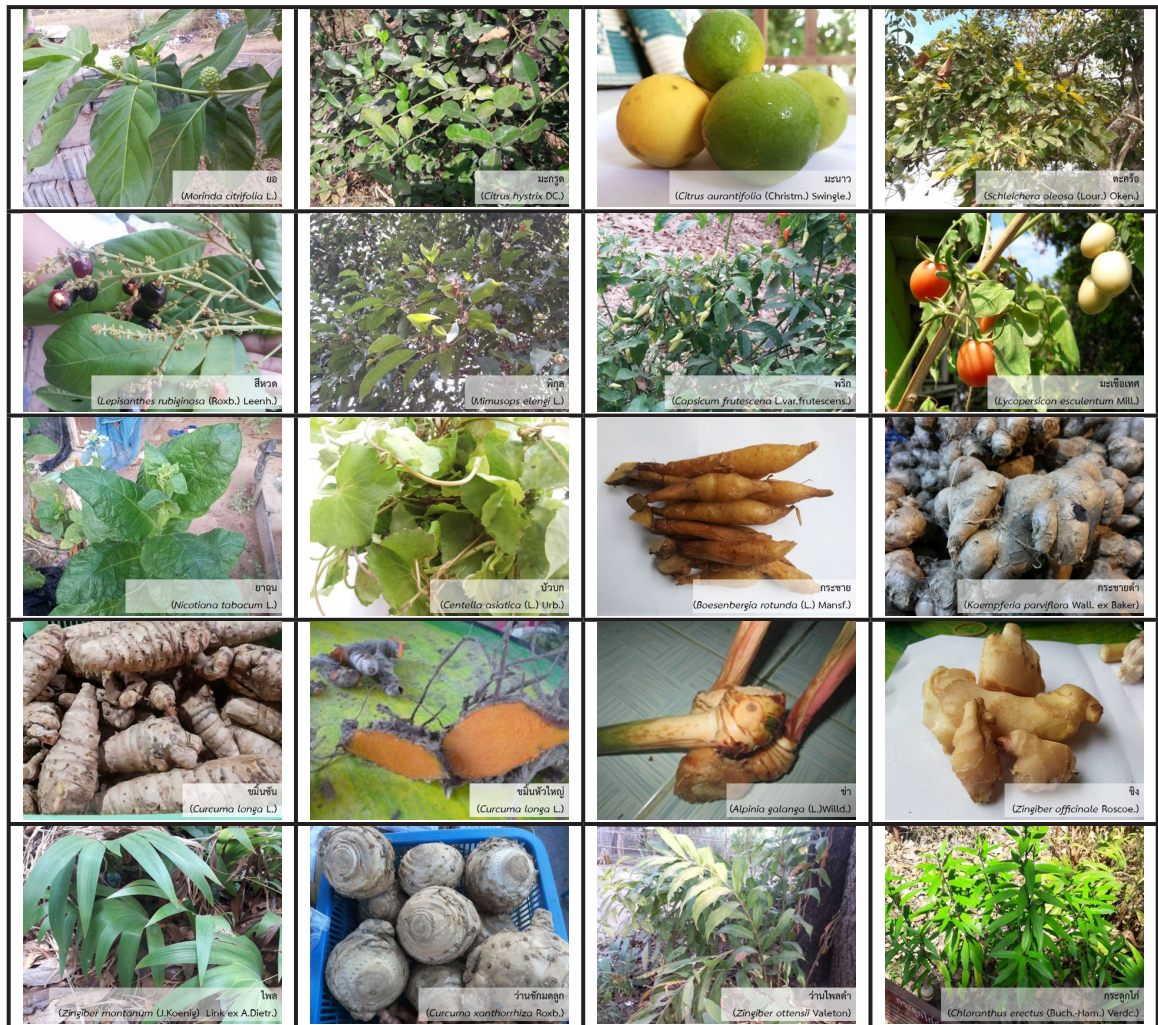

Figure 2 Local medicinal plants utilization for native chicken production in Surin province (continued).

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาพืชสมุนไพรในท้องถิ่นต่อการผลิตไก่พื้นเมืองในจังหวัดสุรินทร์เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในรูปแบบการสัมพันธไมตรีในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ผู้ที่เลี้ยงไก่พื้นเมือง อายุอยู่ในช่วงระหว่าง 51 ปีขึ้นไป ร้อยละ 39 ของผู้ที่เลี้ยงไก่พื้นเมือง ระดับการศึกษาของผู้ที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองจะอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษา ร้อยละ 32 ของผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองทั้งหมด อาชีพหลักของผู้ที่เลี้ยงไก่พื้นเมือง คือ อาชีพทำนา หรือร้อยละ 42 พื้นที่ในการเลี้ยงไก่พื้นเมืองส่วนจะเลี้ยงในพื้นที่ที่ทำการเกษตร (พื้นที่ไร่/ที่สวน) ร้อยละ 48 จากการสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง สรุปได้ดังนี้ เกษตรกรรู้จักสมุนไพรได้จาก 1) จากภูมิปัญญาที่สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ 2) ศึกษานิตยสาร ตำรา เอกสารและสื่อสารสนเทศ 3) จากประสบการณ์ในการเลี้ยง

สมุนไพรที่ใช้ในการเลี้ยงไก่พื้นเมืองรวมทั้งหมด 199 ตำรับแยกตามกลุ่มอาการ ได้ 4 กลุ่ม ดังนี้กลุ่มที่ 1 อาหารและการเร่งการเจริญเติบโตได้แก่ ตำรับยาสมุนไพรบำรุงกำลัง จำนวน 26 ตำรับ ตำรับสมุนไพรแก้ไข้ในจำนวน 14 ตำรับ ตำรับยาสมุนไพรถ่ายพยาธิภายใน จำนวน 8 ตำรับกลุ่มที่ 2 ป้องกันและรักษาโรคได้แก่ ตำรับยาสมุนไพร

รักษาโรคท้องอืด จำนวน 14 ตำรับ ตำรับยาสมุนไพรรักษาโรคท้องเสีย จำนวน 4 ตำรับ ตำรับสมุนไพรยาภายนอก จำนวน 15 ตำรับ ตำรับสมุนไพรยารักษาโรคผิวหนัง จำนวน 14 ตำรับ ตำรับยาสมุนไพรสมุนไพรสมุนไพร จำนวน 12 ตำรับ ตำรับยาสมุนไพรโรคผิวหนัง หิด กลากเกลื้อน จำนวน 11 ตำรับ ตำรับยาสมุนไพรรักษาโรคผิวหนังหรือสัตว์มีพิษ จำนวน 5 ตำรับ กลุ่มที่ 3 สร้างระบบภูมิคุ้มกัน ได้แก่ ตำรับยาสมุนไพรบำรุงธาตุ จำนวน 11 ตำรับ ตำรับยาสมุนไพรสำหรับใช้ หวัด จำนวน 6 ตำรับ ตำรับยาสมุนไพรสมุนไพรสมุนไพร จำนวน 16 ตำรับ และกลุ่มที่ 4 พืชสมุนไพรเดี่ยว จำนวน 43 ตำรับ โดยจำแนกความหลากหลายของพืชสมุนไพร พบพืชสมุนไพรทั้งหมด 45 วงศ์ และจำนวนพืช 84 ชนิด

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สนับสนุนจากโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ ภายใต้สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงไกร โชติประการ, วัชรพงษ์ วัฒนกุล และ วรพงษ์ สุริยจันทร์ทาทอง. 2543. *ไผ่พื้นเมืองและไผ่ลูกผสมพื้นเมือง อดีตและปัจจุบัน* ราชธานี: คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. 57 หน้า.
- บงกช นพผล, ชวัญเกศ กนิษฐานนท์, วสันต์ จันทรสิน และพิทักษ์ น้อยเมย์. 2546. *อัตราส่วนที่เหมาะสมของไผ่ในการเลี้ยงไผ่ลูกผสมพื้นเมือง*. รายงานโครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์ ประจำปีงบประมาณ 2546. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เยาวมาลย์ คำเจริญ และ สาโรช คำเจริญ. 2544. ข้อควรระวังในการทดลองสมุนไพรในอาหารสัตว์. ใน *เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ การวิจัยสมุนไพรในสัตว์*. วันที่ 15-16 ตุลาคม 2544. ณ ศูนย์ โสม ในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน. หน้า 17-21.
- สมเจตรีย์ เพ็ญวิจิตร. 2552. *การจัดการความรู้การใช้พืชสมุนไพรในท้องถิ่นต่อการผลิตปศุสัตว์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตจังหวัดนครสวรรค์เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2558. *สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปี 2558*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. 215 หน้า.
- อริชญา นาคชานาญ. 2548. *ผลของสมุนไพรผสมของฟ้าทะลายโจร ขมิ้นชัน มะระขี้นก และไผ่ ต่อระบบภูมิคุ้มกัน และคุณลักษณะทางการเจริญเติบโตในไก่กระตัง*. วิทยานิพนธ์ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เกษตรศาสตร์) สาขาสัตวบาลมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 128 หน้า.
- Kamdem, R. E., S. Sang, and C.T. Ho. 2002. Mechanism of superoxide scavenging activity of Neoandrographolide a natural product from andrographis paniculata. *Journal of Agricultural & Food Chemistry* 50 : 4662-4665.
- Masuda, T., H. Bando, T. Maekawa, Y. Takada and H. Yamaguchi. 2000. A novel radical terminated compound produced in the antioxidant process of curcumin against oxidation of fatty acid ester. *Tetrahedron Letters* 41: 2157-2160.

วันรับบทความ (Received date) : 5 ก.ย. 60

วันแก้ไขบทความ (Revised date) : 13 มี.ค. 61

วันตอบรับบทความ (Accepted date) : 25 มิ.ย. 61